

Dygo, Marian

"Die Brunderschaften in Lübeck bis zur Reformation", M. Zmyslony, Kiel 1977 : [recenzja]

Przegląd Historyczny 70/3, 581-582

1979

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

z nadgranicznych okolic Śląska w związku z prześladowaniami w trakcie i po zakończeniu wojny trzydziestoletniej. Odtąd miasto ustabilizowało się, funkcjonując jako dość ważny ośrodek rzemieślniczy i handlowy na trasie z Warszawy do Drezna. W XIX w. pod zaborem pruskim Kępno stało się siedzibą władz powiatowych.

Najobszerniejsza część monografii poświęcona jest dziejom miasta od końca XVIII w., tj. w Księstwie Warszawskim, pod zaborem pruskim, w okresie międzywojennym i w czasie okupacji oraz w Polsce Ludowej. Walorem pracy jest jej jednolite autorstwo oraz kwerenda archiwalna, która objęła między innymi Bundesarchiv w Koblencji, co jest tym istotniejsze, że akta miejskie do 1945 r. uległy prawie w całości zniszczeniu. Z zachowanych dokumentów siedemnastowiecznych autorzy opublikowali dwa przywileje, zezwolenie Jana Kazimierza na lokację oraz przywilej lokacyjny Adama Biskupskiego, starosty wieluńskiego z 1661 r.

Z. M.

M. Zmysłony, *Die Bruderschaften in Lübeck bis zur Reformation*, "Beiträge zur Sozial- und Wirtschaftsgeschichte", Bd. 6, Walter G. Mührlau Verlag, Kiel 1977, s. 256.

Omawiana publikacja jest próbą całościowego ujęcia problematyki bractw w późnośredniowiecznej Lubece. Praca składa się z sześciu nierównej objętości rozdziałów. Rozdział I (charakterystyka korporacji średniowiecznych, ruchów ubogich, działalności zakonów żebrzących w kontekście umasowienia życia religijnego w późnym średniowieczu) ma charakter wprowadzający. W rozdziale II autorka omówiła kolejno liczebność bractw lubeckich, ich wezwania oraz dokumenty erekcyjne. Okazuje się, że od połowy XIV w. do pierwszej ćwierci XVI w. powstało w Lubece około 70 bractw. Załączone do tekstu zestawienie pozwala obliczyć (głównie na podstawie najwcześniejszej daty przynależności bractw do poszczególnych kaplic i kościołów, zbieżnej z datą powstania bractwa), że do 1450 r. powstało ok. 60% bractw z tym, że największy ich przyrost (i jest to fakt znamienny) notowany jest w I połowie XV w. Wezwania bractw podzieliła autorka na 3 grupy. W grupie pierwszej znalazły się bractwa mające za patronów męczenników, świętych i apostołów, w grupie drugiej konfraternie maryjne (bardzo liczne), w grupie trzeciej wreszcie bractwa nawiązujące swoim wezwaniem do Ukrzyżowania (św. Krzyża, św. Krwi, oraz liczne bractwa św. Ciała — *Heilige Leichnamsbruderschaften*). W zakończeniu rozdziału drugiego omówiono sposób, w jaki następowało powołanie bractwa, obowiązki biskupów, kapituł oraz konwentów a także nowo powstających konfraterni. Rozdział III, najobszerniejszy, zawiera charakterystykę poszczególnych bractw, ich skład i profil społeczny. Na początku omówiono konfraternie kleru świeckiego, tzw. *kalandae* (charakterystyczne dla Dolnych Niemiec) oraz bractwa związane z wikariatami. Grupowały one z reguły kler niższy, słabo uposażony, ale członkami ich bywały również osoby świeckie, co z reguły poprawiało stan gospodarki brackiej. Kupcy z kolei grupowali się w pięciu bractwach: św. Ciała (założonego w r. 1393), św. Antoniego (1431), św. Leonarda (1458), Zwiastowania NMP (1497) oraz św. Rocha (1511). Bractwa te, zwłaszcza trzy pierwsze, grupowały zamożnych kupców lubeckich. Trzy z konfraterni kupieckich związane były z dominikanami. Bardzo interesujące było bractwo św. Leonarda, grupujące kupców górnoniemieckich (Norymberga, Frankfurt) działających w Lubece oraz kupców lubeckich prowadzących handel z południowymi Niemcami. Ludzie morza (marynarze, szyprowie) należeli do dwóch bractw: św. Mikołaja (założonego w r. 1400) i św. Anny (1497). Rzemieślnicy grupowali się w 24 bractwach;

zaczęły one powstawać w I połowie XIV w. Osobne bractwa mieli tragarze oraz muzycy. Istniały też konfraternie grupujące urzędników rady miejskiej (pisarze, kapelan, medyk, ale także łucznicy, stajenni, kucharze itd.). Osobną, a bardzo interesującą kategorią bractw, były organizacje (np. bractwo św. Gertrudy powstałe w końcu XIV w.) opiekujące się pielgrzymami, podróżnikami, kuglarzami i innymi osobami przebywającymi czasowo w Lubece, którym zapewniano schronienie, wyżywienie, wsparcie pieniężne oraz opiekę medyczną. Z kolei w rozdziale IV omówiono działalność towarzyską, gospodarczą a także charytatywną bractw. Autorka jest m.in. zdania, że konfraternie mogły ułatwiać realizowanie różnorodnych interesów gospodarczych przynależnych do nich członków. Charakterystycznym przykładem jest bractwo św. Leonarda, którego członkowie dążyli do zmonopolizowania handlu z południowymi Niemcami, czy bractwo św. Antoniego, gdzie przewodzili kupcy handlujący ze Skandynawią. Rozdział V poświęcony jest organizacji bractw. Na ich czele stali starsi, wybierani dożywotnio lub na pewien czas. Z kolei szafarz zajmował się przygotowaniem zabaw, zebrań itp. Członków liczyły bractwa od 12 do 150. Gospodarkę bracką omówiono w rozdziale VI. Dominujące znaczenie miały w niej operacje rentą miejską, obrót nieruchomościami i inwestycje. Wreszcie również w rozdziale VI scharakteryzowano krótko losy bractw w okresie reformacji.

M. D.

Aleksander I. Szapiro, *Problemy socjalno-ekonomicznej historii Rusi XIV—XVI w.*, Izdatielstwo Leningradskogo Uniwersiteta, Leningrad 1977, s. 214.

Autor przedyskutował w książce niektóre, sporne w historiografii radzieckiej problemy związane z historią gospodarczo-społeczną Rusi XIV—XVI w. Praca składa się z trzech rozdziałów. Pierwszy z nich ("Ziemledielje i żywotnowodstwo w lesnoj zonie Wostocznoj Jewropy") omawia techniki uprawy roli, struktury upraw zbożowych oraz stan hodowli. Szapiro jest zdania, że w XIV—XVI w. dokonały się daleko idące zmiany w gospodarstwie wiejskim Rusi związane z upowszechnieniem sochy z odkładnicą, wprowadzeniem trójpolowego systemu uprawy roli oraz nawożeniem. Socha z odkładnicą stawiała się, zwłaszcza od połowy XVI w., podstawowym narzędziem ornym. Jej upowszechnienie warunkowało wzięcie pod uprawę gleb gorszych (kolonizacja terenów północnych i wschodnich), wymagających także nawożenia. Nawożenie zaś umożliwiło wprowadzenie na gorszych glebach trójpolówki. Trójpolowy system uprawy roli staje się według autora dominującym od schyłku XV w. Kolonizacja gorszych gleb oraz zwiększenie (*per capita*) uprawianego arealu spowodowało jego zdaniem rozszerzenie uprawy żyta i owsa na niekorzyść pszenicy. Średnie plony uzyskiwane z tych kultur wynosiły w XVI w.: 4 ziarna w przypadku żyta, 3 — owsa. Zwiększenie wydajności produkcji rolnej uniemożliwiało niedostatek nawozu. Jakkolwiek w XV—XVI w. notowany jest wzrost liczby zwierząt hodowlanych, był on niedostateczny.

W rozdziale II ("Promyszliennost, rynek, najem") omówione zostały niektóre zagadnienia związane z rozwojem miast, rzemiosła i rynku wewnętrznego. Autor stwierdził, że od drugiej połowy XVI w. następowała odbudowa starych ośrodków miejskich oraz powstawanie nowych (Powołże, Syberia). Rozpatrując charakter miast ruskich Szapiro polemizuje z poglądami, według których miasta te były przede wszystkim centrami gospodarki książęcej i administracji państwowej. Podkreśla, że znajdujący się tam rzemieślnicy produkowali na zbyt (zwłaszcza od XVI w.), w mniejszym zaś stopniu zaopatrywali w produkty rzemieślnicze skupio-